

Husby

*"Ett svagt kuperat odlings-
landskap uppbrutet av
skogklädda höjdparter sträcker
sig mellan Österhaninge kyrka
och gårdarna Husby och
Kalvsvik. I norr rinner två åar
från Kalvsvik och Alby och
förenas till ett gemensamt flöde
som passerar Husby på väg till
sitt utlopp i Blista fjärd."*

Citat och bild från Bratt/Källman:
*"Förslag till kulturprogram för
Haninge kommun 1980."*

Bättre kan man inte beskriva
Husby gårds läge, cirka 1 km
sydväst om Österhaninge kyrka.

Husby från forntid till 1800-tal

Husby var befolkat redan före tiden kring Kr f. Gravfältet bakom gården åt väster fanns redan då. Havsnivån låg ca 10 meter högre än idag. Delar av det ovan nämnda odlingslandskapet var en vik av Blistafjärden, som då gick ända fram till nuvarande Kalvsviks gård. (Hänvisn. T. "Husbyviken")

Någon gång mellan 600-900 e Kr fick gården sitt namn.

Harry Runqvist har i början av 1980-talet utfört en grundlig studie av Husby historia och skrivit en hittills opublicerad uppsats. Nedan citeras nästan hela uppsatsen:

"Husby gård i Österhaninge ingick liksom övriga husbygårdar i Uppsala öd, en sammanfattande benämning på de jordegendomar som konungen disponerade över under forntid och tidig medeltid. Husbygårdarna, en i varje härad, var en sorts förvaltningscentra, bebodda av konungens fogdar, som där tog emot och förvarade de naturprodukter som häradets skattskyldiga levererade.

Husbygårdarna anses ha tillkommit tidigast omkring år 600 e Kr och senast omkring år 900 e Kr (forskningen oklar). Deras betydelse upphörde under medeltidens första århundraden då en centralisering ägde rum i och med slottslänens tillkomst.

*Husby i Österhaninge nämns i skrift första gången i den jordebok som upprättades år 1457 över kung Karl Knutssons jordagods. Där uppges att gården var delad på två enheter om tillsammans 12 öresland**

Redan år 1458 befann sig gården i den danske marsken Claes Rönnows händer och denne gjorde året därpå ett jordabyte med två "välbördiga" män, Truls Mattsson och Gudmund Munk på deras hustrurs vägnar, varigenom Husby tillföll dessa två. Hur gården hamnat i Claes Rönnows ägo är icke känt, men eftersom han var gift med änkan efter den svenske riddaren Erik Turesson (Bielke), Birgitta Christiernsdotter (Vasa), och Erik Turesson var svåger till Karl Knutsson, kan detta förhållande haft betydelse. I Truls Mattssons och Gudmund Munks ägo stannade gården till 1468. Detta år den 24 mars sålde nämnda ägare Husby för 500 mark till den danske riddaren och det svenska riksrådet Erik Axelsson Tott, samme man som ett år tidigare köpte Tyska Ordens egendomar i Sverige med bl a Årsta.

Erik Axelsson överlät tämligen snart delar av sina jordförvärv till brodern Lars Axelsson Tott såsom framgår av dennes jordebok av år 1476, där bl a Husby upptas bland köpegodsen.

Husby följde därefter samma ägare som Årsta fram till mitten av 1500-talet, då Gustaf Vasa i ett brev den 23 febr. 1545 stämmer Hans Classon (Bielkenstierna) angående Husby.

Under framhållande av att köpet år 1468 formellt icke skett i enlighet med Sveriges lag förmådde Gustaf Vasa Truls Mattssons sondotterdotter, Anna Stensdotter, maka till Karl Nilsson i Gystorp, att återköpa Husby och därefter sälja gården till konungen.

I ett brev den 7 mars 1557 avsäger sig därefter Hans Classon all rätt för sig och sina arvingar till Husby.

*Gustaf Vasa betraktade Husby såsom "arv och eget" d v s som sin privata egendom, men i början av 1600-talet har Husby karaktären av **kronojord***.*

År 1642 förlänades Husby till dåvarande landshövdingen i Kalmar län Conrad Falkenberg av Trystorp, vars son Gabriel Falkenberg till Sandemar år 1676 genom jordabyte med kronan blev ägare till gården.

Husby har därefter haft samma ägare som Sandemar fram till år 1981, då bröderna Gunnar och Lennart Sundelius köpte gården av Claes Braunerhielm".

Ingen i ägarelängden har själva brukat jorden vid Husby, med undantag av bröderna Sundelius.

H. Runqvist: "Från äldre tider kan man endast hitta enstaka namn på **åbor*** med anknytning till Husby. Den förste kände åbon är icke som hittills antagits Karl i Husby 1401. (Han bodde i ett annat Husby), utan Simon, som nämnes år 1465 i Stockholms stads jordebok (1420-1474) tillsammans med Torkels i Wedom och Jon Jönsson i Beteby såsom arvingar till Jacob Perssons avlidna hustru Ragnhild.

Oluf nämndeman år 1584

Nils Olufsson och Per Mattsson bidrar till Älvsborgs lösen år 1613".

Harry Runqvist påbörjade en åbolängd med början 1668 till 1721 där han av förklarliga skäl gav upp. Här får släktforskare fortsätta.

Innehållet i hans uppsats styrks av 7 bilagda avskrifter av historiska dokument. Uppsatsen finns i sin helhet i Haninge hembygds gilles arkiv.

Ägarelängd, Husby

– 1457 Karl Knutsson Bonde

1458 – 1459 Marsken Claes Rönnow

1459 – 1468 Truls Mattsson och Gudmund Munk

1468 – 1469 Erik Axelsson Tott

1470 – 1483 Lars Axelsson Tott

1484 - 1518 Axel Larsson Tott och hans tre systrar

1519 - 1557 Karin Axelsdotter Tott, Ivar Månsson,
och Hans Classon

1557 – 1676 Konungen eller kronan

1676 – 1714 Conrad Falkenberg

1714 – 1738 Gabriel Falkenberg

1740 – 1749 Carl Gustaf Wattrang

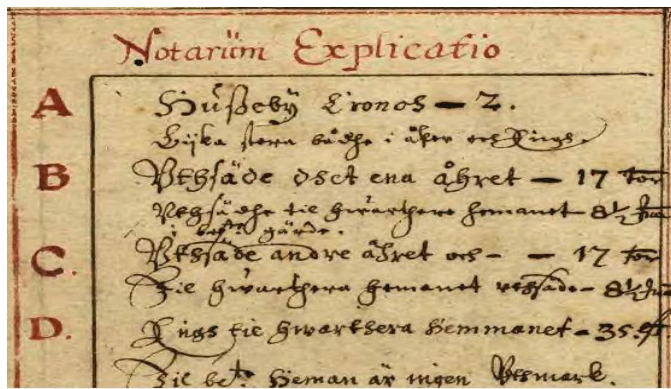
1750 – 1827 Släkten Wattrang

1827 – 1862 Carl Gustaf Braunerhielm

1863 – 1981 Släkten Braunerhielm

1981 - 1998 Gunnar och Lennart Sundelius

1998 - Gunnar Sundelius

Detalj från karta ritad år 1638. I mitten ligger Husby (A), högst upp till höger ligger kyrkan och Hesslingby och nere till höger ligger Broby tre gårdar.

Husby under 1800-talet och början av 1900-talet

Under första delen av 1800-talet hade brukandet av de båda gårdarna gått i "arv". Brukaren av Södergården, Erik Ersson d.y., var nämndeman. Han avflyttade med familj 1833. Därefter nämns inte Södergården som enskild jordbruksenhet längre.

Norrgårdens brukare Erik Ersson d.ä. dog 1832 och änkan med familj flyttade till granngården Broby året därpå. Mågen och dottern kan ev. ha brukat även Husby, där det var en rättare skriven. Det kan också vara så att rättaren var anställd direkt under Sandemar. Det verkar som Husby har drivits under Sandemar åtminstone en tioårsperiod.

Husby mangårdsbyggnad på Åkerbloms tid. Bilden är från 1894.

Först 1850 var en arrendator skriven vid Husby. Kamereraren Frans Herrman Leyonmarck med familj arrenderade Husby, 2 mantal* under Sandemar, i 10 år. Under den perioden uppfördes sannolikt den nuvarande mangårdsbyggnaden. Husets läge tyder på att det uppfördes på samma plats, där den gamla mangården tidigare låg.

Från år 1860 till 1914 bodde och verkade släkten Åkerblom vid Husby.

Åren 1860- 1875 arrenderade Per Pettersson gården. Han var gift med Maria Lovisa Åkerblom. Paret bodde inte själva där, men tre systrar till Maria Lovisa hade sin hemvist på gården. En brorson till dem, Karl A. Åkerblom var till en början rättare, men 1876 tog han över arrendet av Husby. Karl A. Åkerblom, f.1842, med hustru Brita Lovisa f.1849, brukade Husby under 33 år. De fick 7 barn, varav 5 uppnådde vuxen ålder. Karl dog 1908, men änkan och barnen behöll arrendet.

Karl och Brita Lovisa Åkerblom

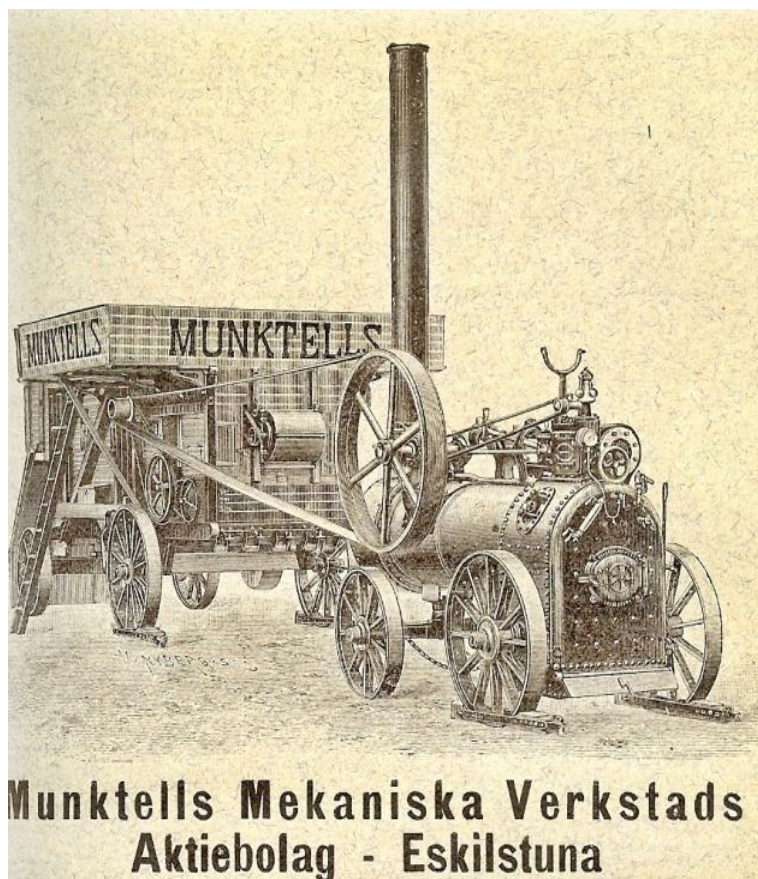

Anna och Otto Jansson

Dottern Anna Åkerblom var gift med Otto Jansson och han står som brukare av Husby till år 1914, då familjen Åkerblom/Jansson flyttade till Mulsta i Västerhaninge.

Det hade funnits en kvarn vid Husby sedan lång tid tillbaka. Den var driven av vattenhjul och hade siktar för vetemjöl och rågmjöl. Under Åkerbloms tid var det en mjölnare anställd. Han kallades "Lång-Erik". Vattenhjulet användes också för att driva en cirkelsåg och senare även ett tröskverk.

Det fanns en gårdssmedja också. Smeden hette Karl Gustaf Nilsson.

Tröskverk och ånglokomobil från 1906. Det sistnämnda var ersatt av vattenkraft på Husby

Karl Åkerbloms kusin, Karl Hjalmar Åkerblom var skriven som statare på gården. Han blev kvar med sin familj förhållandevis länge för att vara statare. Han hade sannolikt förmåner p.g.a. släktskapet.

Åren kring sekelskiftet var även Karl Å:s brorson Frans Johan Åkerblom dräng på Husby. Även han stannade kvar länge för att vara en ung dräng. Slakten hjälptes åt på den tiden.

Åren 1914-1928 arrenderades Husby av Johan Örvald Johansson med familj.

Örvald J. avled 1928 och familjen önskade inte ha kvar arrendet, utan det övertogs av Carl Axel Sundelius. (Barnbarn till Karl Åkerbloms syster Carolina, som var änka efter Erik Larsson i granngården Beteby)

Husby under 1930 och 1940-talen

Carl Sundelius, f. 1904, var bara 24 år och ogift då han tillträdde vid Husby.

"Gården var i full drift med fyra statare, varav en hade två arbetande söner. På gården fanns 9 hästar, 25 kor och 40 ungdjur, inventarier i gott skick för en 90-hektars gård..." citat ur manuskriptet till: *Minnen av mitt liv*, av C. Sundelius.

Carl berättar vidare: *"I början av 30-talet skedde många förändringar inom jordbruket. Traktorerna hade kommit och det fordrade sammanläggning av åkrarna till stora fält som dränerades med rörtäckdiken. På Husby dränerades varje trädesskifte från 1931. Hela gården var färdigtäckdikad 1938.*

År 1930 övertog jag distributionen av mjölk i småflaskor (1,2 och 3 liter) till Söder i Stockholm.

Tätast med kunder var det i Enskededalen och i Tanto-området där Södersjukhuset nu ligger. – Nästan alla på Söder var fattiga i början av 30-talet. De var glada för den fyraprocentiga mjölken för 20 öre litern som gav både grädde och smör. En liten lastbil hade inköpts för ändamålet. Distributionen sköttes av en lantarbetarfamilj på Husby. Mannen tog körkort för stadskörning och allt arbete med diskning, utmätning och redovisning gjordes med hustruns hjälp. Bilen kunde användas för andra körningar på eftermiddagarna. Man hämtade t ex fodervaror till korna direkt vid Värtahamnen. Bensinen köptes på 200-litersfat. Jag köpte 10 fat i taget och betalade 18 öre per liter. Dessa goda förtjänstmöjligheter upphörde i mitten av 30-talet efter politiska beslut om pastöriseringstvång och prisreglering.”

Husbybilen med tre mjölkdistributörer. I bakgrunden kan man skimta Österhaninge kyrka

Carl Sundelius skjutsar en väninna på kvarndammen vid Husby

Åren 1932-1935 var Carls yngsta syster Ingrid hans hushållerska. De kunde samarbeta och de hade också roligt tillsammans med gemensamma vänner. Carl hade en motorcykel, som han hade nytta av i företaget och som också förgyllde fritiden. De hade även tillverkat en stockbåt, som de gjorde lustturer med på Husby kvarndamm.

Farkosten var mindre sjövärdig, så de fega åskådarna på stranden hade ofta mycket roligt.

Carl Sundelius berättar vidare: "År 1932 byggdes vattenverket om. Damm och vattenhjul som varit träbygge ersattes med betongkonstruktioner på berghyllor som sprängdes fram för vattenrännor och turbinkammare. . .

I Husby byggdes en större vattenturbin på 25 hk för kvarn och såg och en mindre på 7 hk för elgenerator."

För detta arbete fordrades expertis och fackkunnigt folk utifrån. Arbetet tog bara 2½ månad. Allt material kunde köpas till underpriser och lönerna var mycket låga på grund av de extremt dåliga tiderna.

Bostäderna på gården rustades upp. Bakugnarna, som tog stor plats, revs ut och ersattes med modernare vedspisar och bänkar. Vatten och avlopp drogs in och fönstren ersattes med nya. El drogs även in i samband med kraftverksbygget.

Ingrid Sundelius med fästmannen Nils Andersson (senare Stavfors) från Kalvsvik. I bakgrunden en del av uthusen på Husby 1933.

Nedan: Bilden visar utsikten vid samma tillfälle samt Ingrid Sundelius och Nils syster Ester.

Mangårdsbyggnaden var färdigrustad 1935 och samma år gifte sig Carl med Lisa Kornell, som var tjänsteman vid hushållningssällskapet fram till giftermålet. Jordbruket på Husby fortsatte gradvis att utvecklas fram till andra världskrigets hämmande inverkan, men när kriget tog slut började hjulen snurra fortare igen.

På Husby bidrog de fem barnen Sundelius till att de lugna stunderna var lätt räknade.

Ungdomsporträtt av
Lisa Kornell och
Carl Sundelius

Lisa Sundelius har senare berättat att en av hennes lyckligaste stunder i livet var den dagen 1946, då hon hade lyckats få alla barnen samtidigt hela, rena, kammade och hopsamlade inför fotografen. Hon hade dessutom all anledning att vara stolt över resultatet

Syskonen
Sundelius.

Från vänster:
Lennart, Birgitta,
Gunnar,
Carl-Gustav
(Gugge) och
Bengt.

Som ny arrendator på Husby tog Carl Sundelius många nya initiativ. Ett var Husbyåns kraftverk, här byggs formar för turbinkammaren, bilden från 1932.

(Ur Gunnar Redelius bok om Sundelius-släkten)

Livet på gården under 1950-talet

Utvecklingen av jordbruket fortskred. Carl Sundelius satsade på så rena grödor som möjligt. Det rörde sig inte bara om ogräsbekämpning. Icke önskvärda ax av exempelvis råg i veteåker handplockades bort. Flyghavre i havreåker gick samma öde till mötes. Detta arbete lade grunden till god kvalitet på produkterna och bättre priser. Allt större del av skördarna kunde säljas till utsäde.

Husby var med marken till grannbyn Ormsta och blev då tillsammans c:a 150 hektar åkermark.

Maskinparken växte. Traktorerna hade numera gummi hjul i stället för de taggiga järnhjulen. De släpade allt bredare harvar, såmaskiner och ringvältar m.m. efter sig.

Carl Sundelius besprutar mot skadeinsekter. I bakgrunden Betania och Källtäppan. Nedan: Första skördetrösken i slutet på 40-talet

Det fanns även lite tid för nöjen ibland. Midsommarfesterna vid Husby blev minnesvärda. Dans kring midsommarstången inledde festen. Därefter följde förtäring av saft och bullar, kaffe och tårtor, som medfördes från granngårdarna i kyrkbygden, där folket gick man- ur- huse.

Det var logdans till musik av glada spelmän och i pausen köpte man varmkorv och dricka. Sedan fortsatte dansen. Allra flitigast att dansa var traktens original, "Luffarludde" och hans väninna "gumman Lemon". De dansade varje dans!

Tyvär kunde inte traditionen med midsommarfirandet fortsätta. Det kom för många "objudna gäster", som inte kunde sköta sig.

Omställning och fortsatt utveckling

På 1940-talet redan hade användandet av elektricitet ökat på gården. När mjölk-maskinerna användes i lagården fick man mörklägga i boningshusen, vilket medförde att även Husby fick köpa el från Österhaninge elektriska distributionsförening.

Det blev allt mindre lönsamt med mjölkproduktion. Husby var en av de första gårdarna i trakten med att avveckla kreatursdriften.

Arbetskraften blev betydligt dyrare, vilket bidrog till att allt mer moderna och arbetsbesparande jordbruksmaskiner togs i bruk.

Mer mark behövdes för att få företaget lönsamt. Granngården Hesslingby blev, lägligt nog, ledigt för arrende 1969. Nu brukades 200 hektar under Husby av 2-3 personer. De forna lantarbetarbostäderna var uthyrda till sommargäster.

Priset gick stadigt ner på jordbruksfastigheter under 70-talet. Det var överproduktion av lantbruksprodukter i västvärlden, vilket ledde till att det blev billigare att importera till Sverige än att producera. Det låga fastighetspriset gjorde det möjligt för bröderna Gunnar och Lennart Sundelius att år 1980 köpa Husby av det tidigare fideikommisset Sandemar.

Stallet hyrdes så småningom ut till en privatperson för uppfödning och träning av ridhästar. Rörelsen har utvecklats och nu är stallet inrett med 15 boxar. Ett ridhus uppfördes så sent som 2004.

Golfbana

Förutsättningarna för jordbruk försämrades alltmer under 1980-talet, så när statliga omställningsbidrag utgick till bönderna i början av 90-talet, ansökte bröderna Sundelius om detta och för pengarna köpte de gräsfrö.

Hälften av den mark som Carl Sundelius tillträdde år 1928, c:a 45 hektar, blev gräsmatta! Man skulle kunna tro att den åldriga och så framgångsrike bonden, "Calle på Husby", skulle bli förbittrad när han serverades planerna på en golfbana, men han tyckte att det var ett bra förslag. Skulle det bli kristider var det bara att göra igen groparna och sätta plogen i alltihop, menade han. Carl var sedan med liv och lust med och rensade bort sten på den blivande banan.

Utsikt från golfbanan mot några av byggnaderna vid Husby. 2009

Bröderna Sundelius drev både golfbanan och det återstående lantbruket tillsammans till år 1998. Gunnar och hustrun Aina tog därefter över driften av golfbanan och Lennart tog över lantbruket till 2003, då han övergick till försäkringsbranschen och flyttade till Orust.

Nu, 2009, bor Gunnar och Aina kvar på Husby och marken till Hesslingby och Ormsta arrenderas av Rolf Norlin, boende på Hammarby gård. Ännu fler gårdar ingår i den jordbruksenheten. (se avsnitten Kalvsvik och Hesslingby)

Invigning av håll nr.18. 2008. Golfbanan ger arbetstillfälle åt 10 personer omräknat i heltid/år + ägare (2 st.). Under säsong är antalet 25 st. + en instruktör, som dock är egen företagare.

(Gunnar Sundelius längst t.v.)

Anläggningsarbete vid håll 14. 2008. Långt bort i bakgrunden till höger syns det nya ridhuset.

Betingelserna för folket på Husby har förändrats genom seklen och snabbast har det gått de sista 25 åren.

Det öppna landskapet är dock i huvudsak kvar. Det anses vara av stort kulturhistoriskt värde och det är av riksintresse att det sparas för eftervärlden.